

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЇ

ВСТУП

Становлення та розвиток соціології молоді як відповідь на конкретні проблемні ситуації (проблеми з молоддю). Тому соціологія молоді – переважно емпіричні дослідження. Немає специфічної соціологічної теорії юності. Юність тривалий час була об'єктом психології та соціальної антропології.

Соціологія молоді пов'язана більше із соціальною практикою, ніж із теорією. Німецький соціолог Хурельман зазначає: «Дослідження молоді – це аналіз больових точок молодіжної поведінки: безробіття, наркотики тощо. У вітчизняній та світовій соціології теоретичне осмислення молодіжної проблематики представлено незначними емпіричними дослідженнями.

Історико-соціальний контекст аналізу молодіжної проблематики

1. Позитивізм - перший соціологічний напрямок. Фактично у відсутності специфічного категоріального апарату для аналізу феномена молоді.

Певною мірою це є у Спенсера (1870-1903). В «Основах соціології» (1896) є розділ «Положення дітей».

У Спенсера дитинство без проміжних ланок змінюється дорослістю, що означає перехід до вільної діяльності, що забезпечує самопідтримку. Проте Спенсер не торкався власне проблем молоді. Це зумовлено основним концептуальним становищем позитивізму: уявлення про суспільство як організм. Спенсер спирається на функціонуючий та структурно диференційований організм - суспільство.

В межах цієї теоретичної конструкції вікові відмінності індивіда не мають значення. Тому Спенсер не розглядає перехід від дитинства до дорослості як якісний стрибок у новий стан ані в індивідуальному, ані в соціально-історичному плані. Це пов'язано з його теорією еволюції, згідно з

якою дорослішання веде до диференціації та останньої інтеграції соціальних організмів, їхніх функцій та особливостей.

У контексті сучасного структурно-функціонального аналізу молодь розглядається як якась система позицій, заповнена індивідами, що означає для них набуття певного соціального статусу та виконання певної соціальної ролі. Структурно-функціональний аналіз - як можлива стабільність суспільства. Наголошуючи на вирішальній ролі вікової диференціації у суспільному самовідтворенні, прихильники цього підходу, як правило, не бачать у ній джерела соціальних змін. Більше того, будь-яка діяльність, у тому числі молоді, спрямована на здійснення соціальних змін, по суті не вписується в рівноважно-інтегративну модель суспільства, розроблену за допомогою структурно-функціонального аналізу.

Звертатимемося і до інших підходів.

2. Марксизм. Альтернатива позитивно-еволюційному баченню у суспільному розвитку. Активна роль молоді у соціальній революції. (Спостереження Маркса та Енгельса за молоддю у революційних подіях у Європі).

Методологічні засади:

- 1) класовий підхід до молоді. Особливе значення – все досліджується із класової позиції;
- 2) молодь – диференційована соціальна спільність (основа дослідження різних груп молоді).

На мою думку, є якесь протистояння між 1 і 2 принципами. Перетворення суспільства (щоправда, революційне) детермінується не соціально-психологічними особливостями молоді, інноваційним потенціалом її (завжди вносить щось нове), а класовими інтересами. Однак при цьому наголошується, що класові позиції молоді нестійкі, слабкі, легко піддаються зовнішньому впливу.

Перші спроби соціологічного аналізу проблеми молоді – початок ХХ ст. – ні представники позитивізму, ні марксизму, здебільшого антропологічного та психологічного спрямування.

Причини: не було такої чіткої як сьогодні соціокультурної диференціації вікових груп (1,5-2 століття тому і навіть на рубежі ХІХ-ХХ ст.). На початку 20 ст. - Найбільш однорідними за віковим складом стають гімназії та університети, де проводяться перші дослідження із застосуванням соціологічних методів. (Сьогодні)

3. На початкових стадіях становлення теорії молоді, соціальні мотиви – рідко. Переважало трактування молоді як носія психофізичних характеристик – не молодь, а молодість (юність), як період життя людини. Одна з перших публікацій - Гренвілл Стенлі Холл (1846-1924) - американський психолог, засновник педології (наука про дітей). У 1904р. виходить книга «Юність» (у 2-х томах) – перша теоретична робота, в якій є елементи психології та соціології молоді як самостійні галузі знання. Мета – охопити не тільки психологічні основи юності, а й розглянути її у контексті психології, антропології, соціології, сексології, девіантної поведінки, релігії, освіти. Холл першим описав амбівалентність і парадоксальність характеру підлітка (напівлюдини) (Психологія підліткового віку). 12 антитез – протиріч молодості: надмірна активність – безсилля; веселість – туга; самовпевненість – сором'язливість; альтруїзм – егоїзм тощо.

Головний зміст юності – криза самосвідомості, подолання якої є діяльність людини, відчуття індивідуальності.

Цей напрямок поширився у Німеччині.

Карл Тросс (1861-1946). 1912р. – «До психології молоді у перехідному віці» – найбільш повна біологічна теорія перехідного віку. Сьогодні сприймається як абстрактна та тенденційна теорія.

20-ті роки – німецькі вчені В. Штерн, Йенш, Кро – психологічні та фізіологічні фактори перехідного віку.

Біологічна теорія – Білль, Гіде, Гоффман та ін. Особлива роль в аналізі психологічного віку - Шарлотта Бюлер (1893-1974). Концепція пубертату у книзі «Душевне життя молодих» - вплинула на розвиток соціології молоді (період дозрівання – пубертації). Головна ідея – найважливіша потреба юнацького віку – потреба у доповненні, що визначається інстинктом. У цей період у соціології молоді – психоаналіз Фрейда. Соціалізація. Психоаналітичні підстави – конфлікт між сексуальними потребами та соціальним порядком. Теорія Едіпова комплексу - конфлікт батьків та дітей.

Проблематика юнацького віку – у соратників Фрейда: К. Абрахам, Ш. Ференці, Еге. Джонс Фнна Фрейд.

Продовжував цю теорію Е. Фромм, Е. Еріксон (1902-1994) - молодість як період становлення нової ідентичності. Психоаналіз Юнга, Адлера (хоча відійшли від Фрейда). Юнг – не підтримував ідею завершення формування особистості дитинства, це триває все життя.

Адлер – відмова від пансенсуалізму Фрейда і визнання ролі соціального чинника у розвитку особистості, зокрема у період юності. Центральна ідея – розвиток особистості у поєднанні почуття спільності та бажання особистого піднесення.

4. Культурологічний напрямок.

Теорії молоді, які розглядаються крізь призму властивих їй соціокультурних якостей та функцій. Поляк Ю. Халасинський (1904–1979) – заклав основи соціології молоді у Польщі.

Методологічно цінним у його теорії є положення про те, що культурна специфіка молодості сприймається не лише як властива молодості якість, а й як аксіологічний феномен загальносоціального характеру. Культурологічний підхід у книзі Грізе (німецький) «Соціальні наукові теорії молоді» (1977).

У новій соціологічній літературі цей підхід дуже поширений.

Швед – вчений антрополог.

Хелена Вульф - збірка з її передмовою.

Молодіжна культура:

«крос-культурні перспективи» – молодь не лише успадковує, а й продукує культурні цінності. Цей підхід (культурологічний) більше позиціонує, так як вивчає молодь як соціокультурний феномен за своєю суттю соціологічно (Сорокін).

У цьому контексті великий вплив на розвиток соціології молоді мав німецький філософ, психолог, засновник «культури педагогіки» Е. Шпрангер - під впливом філософії Дільтея та теорії цінностей Г. Ріккерт. У книзі "Психологія юнацького віку".

Шпрангер – юнацькі фантазії, входження молоді у суспільство, моральний розвиток молодих, включення до політики тощо. Його концепція називається культурно-психологічною. Молодіжна проблематика у соціальній антропології: дослідження Редкліфф-Брауна, Б. Малиновського, Рут Бенедикт та М.Мід – виявлення соціалізаційних параметрів юності, соціальна детермінація цієї стадії розвитку індивіда.

Бенедикт – поняття «вікова група» та «віковий ранг» увійшли до категоріального апарату структурно-функціонального напрямку в соціології молоді. М. Мід, Т. Парсонс (теорія соціалізації - субкультура молоді). Айзеншадт - функціонування груп у різних спільнотах (групи рівних) у наступних?

Трактування молоді як субкультурного феномену у Фрідріха Тенбрука (нім.) «Молодь та суспільство. Соціологічна перспектива»

Головні ідеї: молодь живе в цільовій особливій субкультурі, її підвищений інтерес до музики, танців, рух обумовленої спрямованості молодіжної субкультури, в якій особливу роль починають відігравати неформальні групи молоді (у них і формується особистість молодої людини). Т. Роззак – американський дослідник. Створення контркультури. Роздуми про технократичне суспільство та його молоду опозицію» (1969).

Ліворадикальні ідеї у книзі Чарльза Міллса «Листи новим лівим» (1960) – на новому історичному етапі рушійною силою соціального гуманізму стає молодь, від якої залежать структурні зміни у суспільстві. До нього близький

фрейдомарксист Герб. Маркузе – молодь як революційна сила («одномірна людина»). Молодіжний бунт (контрул.) у книзі «Зеленіюча Америка». Рейг – молодь як суб'єкт відновлення всієї культурної системи суспільства споживання: Теорія молоді, яка розглядає її як суб'єкт і об'єкт соціальних відносин.

Лінія Маркса-Маннгейма. Про марксизм вже говорили. Додам: соціолог-марксист другої половини ХХ ст., що працює в галузі соціології молоді.

В. Фрідріх (нім.): молодь – велика соціальна група. Молодь - об'єкт.

У межах його концепції мета дослідження молоді – розробка високоєфективних методів управління молоддю.

П. Мітев - ювентизація. Концепція реалізації (самореалізації). Господинов, Балканський, А. Райчев та ін. болгарські соціологи.

Теорії самовизначення молоді – інтеграція молоді у суспільство як суб'єктивізація нею суспільних відносин та інтересів.

До речі, інтегративні характеристики молоді активно розробляють у парсонівській традиції шведський соціолог Хартманн досліджує навчання у школі, безробіття та звернення на біржу праці як показники інтеграції молоді у суспільство.

У 60-ті роки - Молодь як суб'єкт. Критика парсонівської концепції соціалізації як адаптації, яка не залишає молоді можливості для виходу за межі системи, що склалася.

Поляки М. Карват та В. Міляковський – концепція соціального суб'єкта молоді (головна в марксистській теорії молоді).

Своєрідним антиподом марксистського бачення молоді стала концепція молоді як покоління у тих певного історико-соціального простору. К. Маннгейма (1893-1947) (нім. соціолог). 28 ст. «Проблема поколінь» – виступив проти односторонніх позитивістських та романтико-історичних трактувань зміни поколінь, доводячи, що життєвий досвід кожного нового покоління відрізняється від досвіду інших поколінь унаслідок зміни соціальних умов, за яких цей досвід набувався.

Кожне покоління має свій простір – тимчасовий вимір. Вивчення поколінь може бути результатом, якщо воно враховує його «історико-культурний простір» - у книзі «Діагноз нашого (1/3 години) часу» Маннгейм про функції молоді в суспільстві: він говорить про статичні та динамічні суспільства.

1. Динамічні спираються на взаємодії з молодіжними функціями – «оживляючий посередник», резервний носій якісних соціальних змін;
2. Молодь неповністю включена до status-quo суспільства.
3. Молодь ні прогресивна, ні консервативна за своєю природою, вона потенція, готова до будь-яких починань».

Манн – уважно спостерігав за молодіжними рухами у Німеччині та Англії.

Головною його концепцією є: взаємодія поколінь, соціальні функції молоді, молодь як соціальний ресурс та можливість його реалізації. Одним із напрямків, що розвивають теоретичних положень. Манн є творцем концепції статусних та рольових характеристик.

Нім. Т. Шельські «Скептичне покоління» (1957) продовжує традиції антропологічного напрямку (Малиновського та Мангейма (теорія єдності поколінь). За Шельські, молодь – це перехідний щабель від соціальної ролі дорослого, що визначає її «нормативну» несамостійність). і макрогрупою (анонім. про-во) – ціла безодня, яку необхідно подолати молоді. Це подолання, вважає вчений, і породжує у молоді почуття невпевненості в собі, конфлікти та ін. молодіжні проблеми. скепсис по відношенню до різноманітних ідеологій, орієнтація на успіх, досягнення цінності (молодіжні цінності) Теорія Шельські викликала не лише великий інтерес, а й критику.

Розенмайер Леопольд – австрійський соціолог. Декілька робіт з соціології молоді, критикуючи старі концепції соціології молоді, нове в цій галузі він бачить насамперед у новій теоретичній інтерпретації категорії «молодь»:

1. Молодь як поняття показує, з одного боку, фазу, в індивідуальній біографії, з іншого – означає частина суспільства, виділення якої залежить від деяких критеріїв віку.

2. Уточнення нижніх меж молодіжного віку. Вони нечіткі. Початок статевого дозрівання (називають найчастіше) може бути головним критерієм (вже 10-11-12 років – риси тінейджерів).

3. Уточнення верхніх кордонів. Виділив поняття «молодий» та «мовляв, дорослий». Відрізняється із соціально-економічними позиціями. Молодь = мол.+мол. дорослий. Чи означає певний соціальний статус.

Розвиток ідей Мангейма та Розенмейтера про статусно-рольову специфіку молоді в теоретичній концепції румунського дослідника молоді Малера «Вступ до ювентології». Ввів поняття статус-роль молоді – це вираз певної конкретної позиції та соціальних відносин молоді співвідношення її різних груп, які визначають її ставлення до класу та соціальної групи.

З лінією Манн. тісно пов'язана концепція молоді як джерела конфлікту поколінь. Хосе Ортега-і-Гассет «Повстання мас»: молодь як група, яка грає головну роль процесі реорганізації суспільства.

Активна життєдіяльність пок. 30 років: 2 періоди: 1-ий – нове покоління розповсюджує та затверджує свої ідеї та цінності тощо; другий - домінування цих ідей і т.д.